

SŁAWOMIR ZYCH

„DUSZPASTERSTWO POLSKIE WE FRANCJI” W ZBIORACH ARCHIWUM POLSKIEJ MISJI KATOLICKIEJ W PARYŻU

Jedną z najbardziej rozpoznawalnych polskich instytucji duszpasterskich poza granicami kraju jest niewątpliwie Polska Misja Katolicka we Francji. Założona w 1922 roku, swymi początkami sięga tzw. Wielkiej Emigracji. Duszpasterstwo polskojęzyczne organizowane było początkowo przez kapelanów wojskowych przybyłych do Francji po upadku powstania listopadowego. Od roku 1842 prowadzili je także w Paryżu księża zmarłychwstańcy¹.

Drugą falę emigrantów z Polski przyniósł schyłek XIX i początek XX wieku. Wówczas, po roku 1871 do Francji przybywać zaczęli mieszkańcy z zaboru pruskiego i ubogiej, przeludnionej Galicji. Byli to przede wszystkim zwykli robotnicy podejmujący pracę w górnictwie, fabrykach i wielkich gospodarstwach rolnych w rejonie Pas de Calais, Nancy, w Lotaryngii. Z uwagi na ograniczone możliwości polskich duszpasterzy i ich znikomą liczbę (w roku 1904 zmarłychwstańcy opuścili Paryż, a jedynym posługującym kapłanem pozostawał emeryt ks. Leon Ludwik Podstawka) sytuacja religijna polskich emigrantów była niezmiernie trudna i wymagała podjęcia zdecydowanych działań. Potrzeb religijnych nie mogły zaspokoić sporadyczne wizyty misjonarzy „objazdowych” czy kapłanów odwiedzających Francję w czasie letnich urlopów. Istotne działania podjęła, założona w roku 1908 przez Marię Zamoyską, „Opieka Polska”, która troszczyła się nie tylko o sprawy socjalne, ale także religijną opiekę dla wychodźstwa polskiego we

Ks. dr SŁAWOMIR ZYCH – Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL;
e-mail: szych@kul.pl

¹ M. BRUDZISZ, *Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji. Założenie Misji i przewodnik po zespołach*, Kraków–Lublin 2015, s. 11.

Francji, dysponując między innymi funduszem na utrzymanie polskiego kapłana². Podejmowane próby zorganizowania polskojęzycznego duszpasterstwa we Francji zostały jednak przerwane przez wybuch I wojny światowej.

Rozwój Misji Katolickiej we Francji nastąpił w okresie międzywojennym, kiedy to pojawiła się kolejna fala emigrantów z Polski. Szacuje się, że w roku 1922 Polonia francuska liczyła 29.840 osób³. Losami wychodźców i problemem zapewnienia posługi duszpasterzy zainteresował się episkopat odrodzonego państwa polskiego. Z ramienia episkopatu opiekunem emigracji mianowany został biskup krakowski Adam Sapieha, którego w roku 1921 zastąpił kard. E. Dalbor⁴. 28 sierpnia 1921 roku podjęto decyzję o powstaniu centralnej instytucji kierującej duszpasterstwem polskim we Francji. Na jej czele stanął ks. Wilhelm Szymbor ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy. Po uzgodnieniach z episkopatem francuskim, w dniu 19 czerwca 1922 roku kard. E. Dalbor i bp Emanuel Chaptal opracowali i podpisali statut Polskiej Misji Katolickiej we Francji⁵.

Od tegoż 1922 roku datuje się tworzenie struktur administracyjnych, bractw religijnych, stowarzyszeń, a przede wszystkim zakładanie ośrodków duszpasterskich z polskimi kapłanami. Chęć usystematyzowania informacji o polskich księżach i prowadzonym przez nich duszpasterstwie zaowocowała wydaniem schematyzmu pt. „Duszpasterstwo Polskie we Francji”. Wiedzę o nim czerpać możemy z zachowanych numerów archiwalnych przechowywanych w Archiwum Polskiej Misji Katolickiej w La Ferté-sous-Jouarre.

Schematyzmy włączone zostały do podzespołu „G” – pierwszego zespołu akt Polskiej Misji Katolickiej we Francji, określonego opisowo: „DUSZPASTERZE MISJI – «KAPELANI», «MISJONARZE EMIGRANTÓW» ORAZ ZASŁUŻENI DZIAŁACZE ŚWIECCY”. Znajduje się w nim kilka działów oznaczonych cyframi rzymskimi. Pierwszy z nich zawiera dokumenty związane z rekrutacją duszpasterzy polskojęzycznych. Drugi poświęcono związkom kapłanów, trzeci formacji ciągłej, a czwarty urlopom duszpasterzy, zastępstwom wakacyjnym i zniżkom kolejowym. Do piątego działu trafiły materiały dotyczące mieszkania, wynagrodzenia, ubezpieczenia, emerytur, zdrowia i chorób, opieki zdrowotnej duszpasterzy Misji, a do następnego odnoszące się do jubileuszy kapłanów, braci zakonnych i sióstr pracujących w Polskiej Misji Katolickiej. Omawiane schematyzmy pomieszczone w dziale siódmym podzespołu „Wykazy ośrodków duszpasterskich, duszpasterzy,

² K. KROTOWSKI, *Emigracja polska do Francji w najnowszej dobie*, „Przegląd Powszechny” 28(1911), s. 240-247.

³ A. KICINGER, *Polityka emigracyjna II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2005, s. 15-18.

⁴ B. KOŁODZIEJ, *Opieka duszpasterska nad wychodźcami polskimi do roku 1939*, Poznań 2003, s. 96-103.

⁵ M. BRUDZISZ, *Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, s. 27-34.

wspólnot zakonnych i statystyki PMK we Francji, 1929-”. Do kolejnego działu włączono informacje o zmarłych duszpasterzach i działaczach świeckich Polskiej Misji Katolickiej we Francji. Ostatni dział kryje w sobie dokumenty dotyczące się osób zasłużonych dla Polski, Polonii francuskiej i Polskiej Misji Katolickiej we Francji.

Ów siódmy dział podzespołu „G” podzielony został na cztery grupy. W pierwszej z nich znajdują się poszczególne schematyzmy „Duszpasterstwo Polskie we Francji”. Druga grupa obejmuje zbiór dokumentów „Dekanaty/Okręgi, ośrodki duszpasterskie i ich duszpasterze. Brulion, 1925-1939; G VII 2/1-2/5”. Trzecia grupa to rękopisy i maszynopisy z lat 1927-1992 (część 1: numery 1-46, część 2: 47-66). Ostatnia, czwarta grupa działu składa się z wykazów zakonników i zakonnice.

Oczywiście dla niniejszych rozważań najistotniejsza jest grupa pierwsza. Składa się ona z dwóch części, które zawierają kolejno drukowane katalogi z lat 1937/1938 i 1939-1961 oraz z lat 1964-1992. Archiwum Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu zawiera dziewiętnaście schematyzmów poświęconych polskiemu duszpasterstwu we Francji, które ukazały się do końca 1992 roku.

Pierwowzorem schematyzmów będących przedmiotem niniejszej analizy był katalog „Duszpasterstwo Polskie we Francji”. Stanowił on właściwie dodatek do „Wiadomości parafialnych” z lat 1937/1938. Pierwszy samodzielny schematyzm zatytułowany „Duszpasterstwo Polskie we Francji” ukazał się w 1939 roku. Liczył on zaledwie cztery strony druku i odzwierciedlał stan misji z 15 stycznia tegoż roku. Zawierał najważniejsze dane dotyczące prymasa Polski kard. Augusta Hlonda jako Protektora Wychodźstwa Polskiego, obsadę Rektoratu oraz Zjednoczenia Związku Polskich Towarzystw Katolickich we Francji. Następnie podano dane kapłanów pracujących w Paryżu i przebywających na studiach w stolicy Francji, ci ostatni bowiem pracowali również w duszpasterstwie. Wzorem schematyzmów diecezjalnych ukazano obsadę duszpasterską placówek podzielonych na cztery dekanaty (paryski, północny, wschodni i południowy) oraz na Korsyce⁶.

Drugi katalog w omawianej formie ukazał się w 1940 roku. Ukazywał stan z dnia 1 marca tegoż roku. On również liczył tylko cztery strony druku. Treść informatora, po wymienieniu kard. Augusta Hlonda, w całości dotyczyła realiów francuskich. Zaprezentowano tu na początku Rektorat PMK i Radę Misji. Osobno uwaga zwrócona została na ośrodek paryski i na Polskie Zjednoczenie Katolickie. Kolejno omówiono dekanaty: paryski, północny, wschodni i południowy. Na koniec

⁶ Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji [dalej: APMKFr.], zespół 1: Akta Polskiej Misji Katolickiej we Francji, podzespół G: Duszpasterze Misji – „Kapelani”, „Misjonarze Emigrantów” oraz zasłużeni działacze świeccy 1923–, VII.1.1: Katalogi drukowane, cz. I, 1937/1938; 1939-1961, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. (Stan z dnia 15. I. 1939)”, passim.

krótko wspomniano o ośmiu księżach polskich pracujących w parafiach francuskich na Korsyce, a także o czterech kapłanach emigracyjnych zaangażowanych w polskim duszpasterstwie wojskowym. Po kapitulacji Francji w II wojnie światowej zawieszono wydawanie tego informatora⁷.

Po zakończeniu działań wojennych pierwszy schematyzm pojawił się w styczniu 1946 roku w zmienionej szacie graficznej. Jego objętość ukształtowała się już na poziomie 12 stron. Okładka na stronach I i IV ukazywała mapkę placówek duszpasterskich z granicami dekanatów duszpasterstwa polskiego, diecezji i departamentów francuskich, jak również biskupstwami, arcybiskupstwami i placówkami duszpasterstwa polskiego. Struktura treści została znacznie rozbudowana. Na początku zaprezentowano samą Polską Misję Katolicką we Francji, w tym: Rektorat, Dział Prasowy, Sekcję Dobroczynności „Caritas”, Radę Misji, Polskie Zjednoczenie Katolickie, Polskie Seminarium Duchowne w Paryżu, księży studentów i kleryków, kleryków polskich przebywających na studiach w seminariach francuskich oraz księży polskich w Paryżu. Następnie omówione zostały dokładniej dekanaty: paryski, północny, środkowy, południowy i wschodni, a także Korsyka. Wspomniano o księżach polskich na placówkach francuskich obsługujących Polaków znajdujących się na ich terenach, o obozach wartowniczych we Francji i Centrali Polskiego Duszpasterstwa Wojskowego we Francji. Osobną uwagę obrócono na ofiary zbrodni niemieckich wśród polskiego duchowieństwa we Francji: na kapłanów deportowanych, więzionych, jeńców wojennych oraz na rozstrzelanych, zamordowanych, jednego zaginionego księdza i jednego zmarłego. Praktyczny dla czytelnika był wykaz alfabetyczny kapłanów liczący 155 nazwisk. Schematyzm zamykały wyjątki z „Reglement”. Dodatkowo na ostatniej stronie zamieszczona została reklama katolickiego tygodnika emigracyjnego „Polska Wierna”⁸.

W kolejnym, wydanym rok później katalogu z okładki zniknęła mapka. Wydanie to zostało natomiast wzbogacone treściowo. „Duszpasterstwo Polskie we Francji” z roku 1947 liczyło 16 stron. Przekazywało wiadomości o sytuacji z 1 marca tegoż roku. Zwyczajowo przedstawiony został Rektorat Misji z Działem Prasowym, Sekcją Dobroczynności „Caritas”, Sekcją Pomocy Studiującej Młodzieży, Radą Misji, Polskim Zjednoczeniem Katolickim we Francji i Dyrektorami Związków (Związek Katolickich Stowarzyszeń Mężów Polskich, Związek Polskich Bractw Żywego Różańca Matek, Związek Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, Związek Stowarzyszeń Dzieci Polskich, Związek Polskich Chórów Kościelnych, Związek Harcerstwa Polskiego we Francji). Kolejno omówiona została obsada pięciu dekanatów. Przy dekanacie paryskim zaznaczono misjonarzy objazdowych i księży

⁷ APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. (Stan z dnia 1 marca 1940)”, *passim*.

⁸ APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Styczeń 1946”, *passim*.

na urlopie, a przy dekanacie północnym księży z diecezji Arras i Cambrai pracujących na placówkach francuskich, a pochodzących z emigracji polskiej. W przypadku dekanatu południowego wskazano natomiast Korsykę, kapłana posługującego w San Remo we Włoszech oraz księży polskich z diecezji Nimes na placówkach francuskich. Żadnych osobnych informacji nie posiadały opisy dekanatów środkowego i wschodniego. Pewnym *novum* było z kolei przedstawienie duszpasterstwa dla akademików i księży studentów w Paryżu. Dodatkowo ukazano: Centralę Polskiego Duszpasterstwa Wojskowego we Francji, polskie instytucje i zakłady kościelne we Francji, polskie zgromadzenia zakonne męskie, stowarzyszenia kościelne i polskie siostry zakonne we Francji. Zamieszczono też nekrolog jednego zmarłego kapłana. Alfabetyczny spis duchowieństwa obejmował 171 nazwisk. W 55 przypadkach były to nazwiska nowe w porównaniu z wcześniejszym spisem. Jednocześnie zniknęło ze spisu 40 nazwisk. Kolejno pomieszczono w publikacji kilka informacji ze zjazdu duszpasterstwa polskiego w Clamart z 8 listopada 1946 roku: rezolucje i treść dwóch telegramów. Na końcu umieszczone zostały adresy polskich central duszpasterskich w Europie (poza krajem i Francją) oraz trzy adresy kościelne w Rzymie. Także tu znalazło się miejsce na reklamę wydawanego w Paryżu tygodnika katolickiego „Polska Wierna”⁹.

Kolejny schematyzm, wydany w roku 1949, prezentował stan misji katolickiej z dnia 1 lipca tegoż roku. Publikacja, podobnie jak wcześniejszy katalog, liczyła 16 stron. Po wymienieniu opiekunów misji, tj. prymasa Polski bpa Stefana Wyszyńskiego i protektora wychodźstwa polskiego ks. bpa Józefa Gawliny, omówione zostały instytucje PMK: Rektorat Misji, Dział Prasowy, Dział Dobroczynności „Caritas” przy kościele polskim, Rada Misji. Wskazano również dyrektorów związków katolickich i opiekunów duszpasterstwa Akademików. Następnie przedstawiona została obsada pięciu funkcjonujących dekanatów. Przy prezentacji dekanatu paryskiego wskazano księży tegoż dekanatu przebywających na urlopie. Podobny zapis znalazł się przy dekanacie północnym. Dodatkowo wymienieni tu zostali księża z diecezji Arras i Cambrai pracujący na placówkach francuskich, a pochodzący z emigracji polskiej. Przy dekanacie południowym uwzględnieni zostali kapłani polscy posługujący na Korsyce oraz księża polscy z diecezji Nimes pracujący na placówkach francuskich. W dalszej części schematyzm zapoznawał z nazwiskami księży studentów, wymienieni zostali również: ks. kanonik Franciszek Wajda – duszpasterz polskich kompanii wartowniczych w służbie amerykańskiej oraz ks. Józef Łuczak, profesor seminarium, zmarły 3 czerwca 1947 roku. Katalog zawierał również informacje o polskich instytucjach i zakładach kościelnych we Francji oraz męskich i żeńskich zgromadzeniach zakonnych. Dane wymienionych

⁹ APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. 1947”, passim.

na stronach schematyzmu kapłanów raz jeszcze pojawiły się w alfabetycznym spisie księży polskich we Francji obejmującym 125 nazwisk. W porównaniu z wydaniem poprzednim ze spisu zniknęło aż 70 nazwisk, a przybyło tylko 35 nowych. Innowacją publikacji był spis adresów Polskich Misji Katolickich sąsiednich krajów oraz wykaz polskich czasopism katolickich we Francji. Na okładce pojawiła się również informacja o miejscu druku. Prezentowana pozycja wydawnicza wydrukowana została w drukarni „Narodowiec” w Lens¹⁰.

Następny schematyzm ukazał się po czteroletniej przerwie. Była to 48-stronicowa broszura, pierwsza z cyklu wydawnictw o podobnej szacie graficznej. Na okładce, pod tytułem „Duszpasterstwo Polskie we Francji”, zapisano: „Stan z 1 kwietnia 1953 roku”. Informacje te zostały oddzielone drobnym elementem graficznym. Pierwsza część publikacji prezentowała dane dotyczące protektora Wychodźstwa Polskiego – abpa Józefa Gawliny, osób tworzących rektorat misji i opiekujących się kościołem polskim. Omówiony został Dział Dobroczynności „Caritas” przy kościele polskim, wymieniono skład Rady Misji, wskazano dyrektorów sześciu związków katolickich. Następnie prezentacji doczekały się poszczególne dekanaty: dekanat paryski, północny, południowy z Korsyką, wschodni i środkowy. Przy dekanacie paryskim omówione zostało także duszpasterstwo dojazdowe, zaś przy dekanacie południowym wspomniano o duszpasterzu polskim pracującym w San Remo (Włochy) i dojeżdżającym do Nicei. Kolejne informacje dotyczyły księży studentów i kapłanów zamieszkujących w seminarium paryskim. Katalog wymieniał następnie duszpasterzy posługujących w Duszpasterstwie dla Akademików i w polskich kompaniach w służbie amerykańskiej. Publikacja zapoznawała również z polskimi instytucjami i zakładami kościelnymi funkcjonującymi we Francji. Podano tu adresy tych instytucji oraz nazwiska kapłanów za nie odpowiedzialnych. Treść katalogu uzupełniono informacjami o polskich zakonnikach i siostrach zakonnych. Podobnie jak w wypadku wcześniejszych schematyzmów, dane dotyczące kapłanów pracujących we Francji uporządkowane zostały w ich alfabetycznym spisie obejmującym 134 nazwiska. 41 z nich to nazwiska nowych duszpasterzy Misji. 31 nazwisk zniknęło ze spisu. Także i w tym katalogu, po alfabetycznym spisie księży, podano adresy polskich misji katolickich funkcjonujących w krajach sąsiednich oraz tytuły i adresy redakcji polskich katolickich czasopism emigracyjnych. Na stronie 34 znalazły się informacje dotyczące władz Polskiego Zjednoczenia Katolickiego we Francji i Kongresu Polonii Francuskiej z błędnie odnotowanymi danymi prezesa Kongresu. Sprostowanie umieszczone zostało na erracie wklejonej pomiędzy strony 34 i 35. Kolejne dwie strony dotyczyły norm prawnych obowiązujących polskich księży pracujących we Francji, a opracowanych

¹⁰ APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 lipca 1949”, *passim*.

przez abpa Józefa Gawlinę. Nowością tego wydania była publikacja korespondencji abpa Gawliny z Sekretarzem Świętej Kongregacji Konsystorialnej dotyczącej zapisów konstytucji *Exul Familia*. Ostatnie sześć stron to wyjaśnienia dotyczące formalności związanych z funkcjonowaniem polskich stowarzyszeń we Francji. Zamieszczano tu też wzory pism do miejscowych władz. Prezentowana publikacja także wydrukowana została w drukarni „Narodowiec” w Lens¹¹.

Kolejne wydania „Duszpasterstwa Polskiego we Francji” ukazywały się systematycznie co dwa lata do roku 1961. Posiadały podobną okładkę, na której wymienna była tylko data. Podobny był również układ podawanych informacji. Schematyzm z roku 1955 prezentował stan na dzień 15 maja 1955. W pierwszej części dotyczącej władz PMK we Francji dodano informację o ks. Janie Ruppie – Dyrektorsze Dziel dla spraw emigracyjnych we Francji. W dalszym ciągu duszpasterze posługiwali w pięciu dekanatach: paryskim (z duszpasterstwem objazdowym), północnym, południowym (przy którym nie wymieniono jednak Korsyki), środkowym i wschodnim. Wskazani zostali duszpasterze polskich kompanii w służbie amerykańskiej. Wymieniono 12 polskich instytucji i zakładów kościelnych. Schematyzm zapoznawał również z adresami czterech zgromadzeń zakonnych męskich i pięciu zgromadzeń zakonnych żeńskich. Nowością w spisie czasopism było pojawienie się miesięcznika „Niepokalana”. Powtórzono wytyczne obowiązujące polskich księży pracujących we Francji i wskazówki dla działających w polskich stowarzyszeniach katolickich. Alfabetyczny spis księży polskich we Francji wyliczał 126 nazwisk. W porównaniu z wcześniejszym katalogiem ze spisu ubyło 16 nazwisk, pojawiło się natomiast 10 nowych¹².

Wraz z rozwojem polskiego duszpasterstwa we Francji zwiększała się liczba stron. Schematyzm z roku 1957 liczył ich już 64 i odnotowywał zmiany w organizacji sieci polskich placówek duszpasterskich we Francji. Pojawiły się zapisy dotyczące duszpasterzy w dwóch nowych dekanatach: dekanacie departamentu Pas de Calais i dekanacie departamentu Nord tworzących wcześniej dekanat północny, który został obecnie zniesiony. Przy dekanacie Pas de Calais zaprezentowano sektory duszpasterskie w diecezji Arras (takie informacje pojawiały się już we wcześniejszych opracowaniach przy dekanacie północnym). Nie odnotowano danych dotyczących Lisieux, wymienianego wcześniej w dekanacie paryskim, Billy Montigny (Pas de Calais, dawny dekanat północny), Carmaux (dekanat południowy), Lyonu (dekanat południowy), Ste-Martiane par Le Garic (dekanat południowy). Dodano Roanne (dekanat środkowy). Bez zmian pozostały placówki w dekanacie wschodnim. Wśród zgromadzeń zakonnych żeńskich pojawiły się

¹¹ APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 kwietnia 1953 roku”, passim.

¹² APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 15 maja 1955 roku”, passim.

siostry felicyjanki. W alfabetycznym spisie księży odnotowano dane 141 polskich kapłanów pracujących we Francji. Tak jak w przypadku wcześniejszych schematyzmów, wymienione zostały adresy Polskich Misji Katolickich w krajach sąsiednich, przedstawiono przepisy obowiązujące polskich kapłanów we Francji. Aby ułatwić funkcjonowanie polskich stowarzyszeń we Francji, po raz kolejny przedrukowano wzory dokumentacji wymaganej w urzędach. Dodatkowym elementem publikacji jest luźna kartka dołączona na końcu wydania, mająca charakter uzupełnienia. Podano na niej skład zarządu Kongresu Polonii Francuskiej, różniący się od podanego na stronie 49 dwoma nazwiskami, oraz spis polskich czasopism katolickich, także nieco inny niż ten ze stron 47-48¹³.

Następny katalog, prezentujący stan z 1 stycznia 1959 roku, jest w zasadzie kalką omówionego wyżej, jeżeli chodzi o grafikę, liczbę stron i układ informacji. Różnice pojawiają się w obrębie nazwisk członków rady Misji (jedna zmiana), kierownictw związków katolickich (dwie zmiany), dodatkowo podano dane kapelanów organizacji społecznych we Francji. W obrębie poszczególnych dekanatów zmian także jest niewiele. Trzy zmiany duszpasterzy odnotowano w dekanacie paryskim i duszpasterstwie objazdowym. W dekanacie Pas de Calais pojawiło się 7 zmian, w dekanacie Nord odnotowano trzy zmiany. W dekanacie południowym pojawiła się placówka duszpasterska w Lyonie, zaś w dekanacie środkowym placówka w Roanne. Trzy zmiany zaistniały w dekanacie wschodnim. Ze spisu duszpasterzy pracujących w kompaniach wartowniczych zniknęło jedno nazwisko, sześciu księży skierowanych zostało na studia, zaś jeden kontynuował naukę. W alfabetycznym spisie księży znalazło się 19 nowych nazwisk, zniknęło zaś 16 obecnych w poprzednim spisie. Schematyzm z roku 1959 odnotował też pojawienie się trzech nowych misji katolickich: w Szwecji, Danii i Hiszpanii. Zmiany nastąpiły również w obrębie składu prezydium Polskiego Zjednoczenia Katolickiego we Francji, gdzie pojawiły się dwie nowe funkcje: skarbnika i sekretarza. Zmienił się również skarbnik Kongresu Polonii Francuskiej¹⁴.

Rok 1961 przyniósł zmiany w strukturze schematyzmu. Pierwszą nowością był „Spis Rzeczy” umieszczony na wewnętrznej stronie okładki. Uwzględniono w nim 23 pozycje informacyjne. Część pierwsza – „Polska Misja Katolicka we Francji” prezentuje dane na temat Rektoratu i Rady Misji. Odnotowano tu zmianę na stanowisku Sekretarza Generalnego Misji i trzy zmiany w składzie Rady Misji. Dane o kościele polskim w Paryżu pozostały bez zmian. Kolejne działy dotyczą kierownictwa Akcji Katolickiej we Francji (dwie zmiany w stosunku do roku 1959) i kapelanów organizacji społecznych (dwie nowe organizacje). Na

¹³ APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 15 maja 1957 roku”, *passim*.

¹⁴ APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 stycznia 1959 roku”, *passim*.

stronach siódmej i ósmej przedrukowano przepisy obowiązujące polskich księży we Francji, które dotychczas umieszczano w końcowej części schematyzmów. Pozycje 6-II, pomieszczone na stronach 9-27, to prezentacja obsady duszpasterskiej w sześciu dekanatach Misji. W dekanacie paryskim zanotowano cztery zmiany, w duszpasterstwie objazdowym jedną. Cztery zmiany nastąpiły w dekanacie Pas de Calais, zaś w dekanacie Nord dokonano siedmiu. Jedna modyfikacja uwidoczniona została w obrębie duszpasterzy dekanatu południowego. Nowy kapłan pojawił się także w dekanacie środkowym. Cztery zmiany zostały wprowadzone w dekanacie wschodnim. Kolejna część prezentowanego schematyzmu dotyczy obsady duszpasterskiej w polskich kompaniach wartowniczych. Po niej wyliczono polskie instytucje i zakłady kościelne we Francji (tu zmiana w nazwie szkoły prowadzonej przez siostry sercanki) oraz męskie i żeńskie zgromadzenia zakonne. Następnie opublikowany został spis polskich czasopism katolickich ukazujących się we Francji. Siedemnasta pozycja wykazana w spisie treści to alfabetyczny wykaz polskich duszpasterzy we Francji. W porównaniu z poprzednim schematyzmem zauważa się brak 15 nazwisk, jednocześnie 15 nowych kapłanów zasiliło szeregi duszpasterzy Misji. Następne pozycje schematyzmu dotyczą składu zarządów Polskiego Zjednoczenia Katolickiego we Francji i Kongresu Polonii Francuskiej. W obrębie zarządu pierwszej organizacji odnotowano dwie zmiany. Bez zmian pozostał spis adresów Polskich Misji Katolickich w sąsiednich krajach. Nowością tego wydania stały się natomiast informacje o duszpasterstwie dla cudzoziemców we Francji. Obejmują one spis parafii obrządków wschodnich, dane adresowe centrali Misji Katolickich i centrali kapelanii. Dwie ostatnie pozycje schematyzmu to „*Sacra Congregatio Consistorialis*” oraz „*Formalności Prawne Polskich Stow. Kat. we Francji*”¹⁵.

Kolejne wydanie „*Duszpasterstwa Polskiego we Francji*” ukazało się w roku 1964. Podano w nim stan na dzień 1 stycznia tego roku. Ta publikacja, podobnie jak poprzednia, liczyła 64 strony. Zmienił się jednak nieco układ treści. Najpierw przedrukowane zostały przepisy obowiązujące polskich duszpasterzy we Francji. Potem tradycyjnie zaprezentowana została obsada Rektoratu i Rady Misji (tu nastąpiła jedna zmiana), informacje o kościele polskim w Paryżu i o działającej przy nim „*Caritas*”. Nowością był zapis dotyczący redakcji „*Głosu Katolickiego*”. Dane dotyczące obsady placówek w poszczególnych dekanatach umieszczono na stronach 7-25. W dekanacie paryskim pojawiła się placówka w Aulnay-sous-Bois, ponadto zmiany w obsadzie dotyczyły sześciu parafii. Dwa nowe nazwiska pojawiły się w duszpasterstwie objazdowym. W dekanacie departamentu Pas de Calais ubyła jedna placówka, zmiany objęły jedenastu duszpasterzy. Nowa parafia pojawiła

¹⁵ APMKFr., G VII.1.1, „*Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 Maja 1961 roku*”, *passim*.

się w dekanacie departamentu Nord, odnotowano również pięć zmian w obsadzie duszpasterskiej. Jedna modyfikacja pojawiła się w dekanacie południowym. Bez zmian pozostawała obsada dekanatu środkowego i wschodniego. Następnie zamieszczone zostały informacje o duszpasterzach polskich kompanii wartowniczych oraz wykaz polskich instytucji i zakładów kościelnych we Francji. Tu nowością była Szkoła Drukarska w Osny. Kolejne dane dotyczą polskich zgromadzeń zakonnych działających we Francji. Następnie w schematyzmie podano informacje o kierownictwie Akcji Katolickiej we Francji, zarządzie Polskiego Zjednoczenia Katolickiego we Francji, kapelanach organizacji społecznych i zarządzie Kongresu Polonii Francuskiej. Tak jak w poprzednich tomach, także i tu wspomniano o polskich czasopismach ukazujących się we Francji, wymieniono też adresy Polskich Misji Katolickich w sąsiednich krajach i informacje o duszpasterstwie dla cudzoziemców. Powtórzone zostały pozycje zatytułowane „Sacra Congregatio Consistorialis” i „Formalności Prawne Polskich Stowarzyszeń Katolickich we Francji”. Ten schematyzm zamyka alfabetyczny wykaz księży polskich we Francji. Obejmuje on nazwiska 149 kapłanów. Trzydziestu z nich to nowi duszpasterze. W porównaniu z poprzednim schematyzmem z wykazu zniknęły 23 nazwiska. Po wykazie zamieszczony został jeszcze spis treści. Druk wykonano w drukarni „Narodowiec” w Lens¹⁶.

Kolejna publikacja ukazała się cztery lata później. Druku, po raz pierwszy, podjęła się drukarnia „Nasza Rodzina” z Osny. Z okładki zniknął ozdobny element graficzny, umieszczono na niej natomiast informacje o miejscu i roku wydania (Paryż 1968) oraz instytucji sprawczej (Polska Misja Katolicka we Francji). Schematyzm, jak odnotowano na okładce, prezentował stan z 1 stycznia 1968 roku. Na początku przedrukowane zostały przepisy obowiązujące kapłanów polskich we Francji. Były to nowe wytyczne przygotowane przez Stefana kardynała Wyszyńskiego w roku 1965. Kolejne strony powielają strukturę z poprzednich schematyzmów, zmienne są dane osobowe. Po raz pierwszy jako Protektor Wychodźstwa Polskiego wymieniony został ks. kardynał Stefan Wyszyński, pojawiła się także funkcja delegata do spraw duszpasterstwa emigracyjnego, którą objął bp Władysław Rubin. Zmiana nastąpiła także na stanowisku Dyrektora Dział dla spraw emigracyjnych. Nowe nazwiska pojawiły się wśród członków Rady Misji. Schematyzm z roku 1968 odzwierciedlał zmiany, jakie zaszły w strukturze PMK we Francji. Na stronie 12 podane zostały, niewymieniane dotychczas, składy komisji do spraw liturgii i spraw młodzieżowych. Dalsze innowacje pojawiły się w obrębie dekanatów. Zniknęły dekanaty departamentu Pas de Calais oraz Nord, a w ich miejsce pojawiły się: dekanat diecezji Arras i dekanat diecezji Cambrai i Lille.

¹⁶ APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 Stycznia 1964 roku”, *passim*.

W obrębie dekanatu paryskiego nie wymieniono placówki w Osny, odnotowano też dwie zmiany duszpasterzy dekanalnych, zaś w duszpasterstwie dojazdowym wymieniono trzech kapłanów. W dekanacie diecezji Arras (Pas de Calais) wprowadzono 11 zmian w stosunku do roku 1964. Osiem zmian zaistniało w dawnym dekanacie departamentu Nord (dekanat diecezji Cambrai i Lille). W dekanacie południowym pojawiła się placówka w Grenoble, nie odnotowano natomiast parafii w La Mure. W obszarze duszpasterskiej dekanatu nastąpiła jedna zmiana. Podobnie rzecz się miała w dekanacie środkowym. Nowa placówka – Sochaux pojawiła się w dekanacie wschodnim, ponadto odnotowano tam jedną zmianę duszpasterza. Omawiany schematyzm nie wspominał o duszpasterzach polskich kompanii wartowniczych we Francji. Kolejna część dotyczy polskich instytucji i zakładów kościelnych we Francji. Tu nowością stały się dane dotyczące seminarium księży oblatów. W spisie zgromadzeń żeńskich pojawiły się nazwy trzech nowych wspólnot zakonnych. Następne informacje dotyczą kierownictwa Akcji Katolickiej we Francji, kapelanów organizacji społecznych i zarządów Polskiego Zjednoczenia Katolickiego. Nowością jest wykaz polskich ośrodków wakacyjnych. Kolejne strony przynoszą adresy Polskich Misji Katolickich w krajach sąsiednich, dane na temat duszpasterstwa dla cudzoziemców, rozdział zatytułowany „*Sacra Congregatio Consistorialis*” i tradycyjnie już wskazówki prawne dla stowarzyszeń polskich we Francji. Alfabetyczny spis księży polskich we Francji obejmuje nazwiska 157 kapłanów. W tej liczbie znalazło się 35 nowych duszpasterzy. W porównaniu do poprzedniego wykazu nie pojawiło się 27 nazwisk. Ostatnie dwie strony schematyzmu zawierają listę numeracji departamentów i spis treści. Tom liczy 80 stron¹⁷.

Kolejny schematyzm ukazał się drukiem w roku 1971. Powielony w nim został graficzny układ okładki. Także układ treści jest kalką poprzedniego wydania. Taka sama jest liczba stron – 80. Nowa jest część przekazywanych informacji. Na stronie 10, prócz kard. Wyszyńskiego, bpa Rubina i ks. Pierre Ramondota, wymieniono ks. bpa Szczepana Wesołego – sekretarza Komisji Episkopatu Polski dla Emigracji i ks. André Rousseta – delegata episkopatu Francji dla sprawy duszpasterstwa Emigracji. Zwiększona została obsada Rady Misji, pojawili się również nowi jej członkowie. Zamiast komisji do spraw młodzieżowych odnotowano komisję tłumaczeń tekstów liturgicznych. W omawianym schematyzmie uwzględniono zmiany w sieci dekanalnej. Dekanaty diecezji Arras oraz Cambrai i Lille połączono w jeden dekanat północy, zaś dekanaty południowy i środkowy w dekanat południowo-środkowy. W obrębie obsady duszpasterskiej dekanatu paryskiego odnotowano cztery zmiany. Jeden kapłan ubył w duszpasterstwie

¹⁷ APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 Stycznia 1968 roku”, Paryż 1968, *passim*.

dojazdowym dekanatu paryskiego. W nowo utworzonym dekanacie północnym pojawiły się dwie nowe placówki. Nastąpiło również 20 zmian w obsadzie duszpasterskiej poszczególnych parafii. W dekanacie południowo-środkowym zniknęła placówka w San Remo, pojawiła się natomiast w Nicei. Ponadto odnotowano dwie zmiany duszpasterzy. Czterech innowacji w obsadzie duszpasterskiej dokonano w dekanacie wschodnim. Omawiany schematyzm uwzględniał zmiany w obrębie polskich instytucji kościelnych we Francji, ich władz i kapelanów, nie wymieniał natomiast polskich czasopism katolickich ukazujących się we Francji. W spisie kapłanów odnotowano 153 nazwiska, wśród których 19 było nowych w porównaniu z wcześniejszym wykazem, zaś 34 nie pojawiły się. Także i ten schematyzm wydrukowany został w Osny¹⁸.

Nie jest wiadome miejsce druku kolejnego schematyzmu, który ukazał się w roku 1973. Jego okładka różniła się od poprzedniej krojem użytej czcionki. Publikacja liczyła 78 stron. Układ treści pozostał taki sam. Najistotniejsze nowości w obrębie przekazywanych informacji dotyczyły przede wszystkim zmian personalnych w Rektoracie Misji i działających przy nim komisji. Żadne zmiany nie zaszły w dekanacie paryskim i duszpasterstwie dojazdowym oraz w dekanacie wschodnim. Dziesięciu dokonano w dekanacie północnym. Dwie zmiany duszpasterskie zaistniały w dekanacie południowo-środkowym, ponadto z wykazu zniknęły dwie placówki odnotowywane wcześniej w tym dekanacie. W części dotyczącej polskich instytucji i zakładów kościelnych nie pojawiła się wzmianka o seminarium duchownym księży oblatów. Pojawił się natomiast zapis dotyczący nowego żeńskiego zgromadzenia zakonnego – sióstr klarysek. Do schematyzmu powrócił spis polskich czasopism katolickich. Należy wspomnieć o licznych zmianach w obrębie władz polskich organizacji społecznych. W spisie kapłanów znalazło się 136 nazwisk, z czego 11 to nazwiska nowe w porównaniu do poprzedniego wykazu. Ubyło 18 nazwisk. Nowością wykazu było podanie stron, na których w schematyzmie pojawiło się nazwisko kapłana¹⁹.

W przypadku schematyzmu z roku 1977 zmodyfikowano tytuł na „Katalog duszpasterstwa i duchowieństwa polskiego we Francji”. Był on największy objętościowo, liczył bowiem aż 154 strony. Z umieszczonej na końcu wydania stopki redakcyjnej wynikało, że druk ukończono 2 sierpnia 1977 roku, a wykonano go w drukarni Ignacego Poręby w Paryżu. Publikację otwierał wykaz skrótów umieszczonych w tekście. Następną część stanowiły informacje ogólne dotyczące funkcjonowania Misji w strukturach Kościoła, podany został skład osobowy Rektoratu i Rady Duszpasterskiej oraz poszczególnych komisji, wśród których pojawiła się nowa

¹⁸ APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji”, Paryż 1971, *passim*.

¹⁹ APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji”, Paryż 1973, *passim*.

komisja katechetyczna. Wspomniano także o stowarzyszeniu „Concorde”. Część kolejna dotyczyła duszpasterstwa stałego i prezentowała strukturę i obsadę sieci dekanalnej. Istotną nowością był podział dawnego dekanatu wschodniego na dwa odrębne: wschodni-północ i wschodni-południe. W obrębie dekanatu paryskiego nastąpiło siedem zmian w obsadzie duszpasterskiej. Ponadto nie wymieniono dwóch funkcjonujących wcześniej placówek. Osiemnaście zmian pojawiło się w dekanacie północnym, w którym utworzono też nową placówkę. Czterech innowacji na stanowiskach duszpasterskich dokonano w dekanacie południowo-środkowym. W dawnym dekanacie wschodnim, prócz wspomnianego już podziału, dokonano czterech zmian w obsadzie duszpasterskiej, ponadto ze spisu parafii zniknęła jedna placówka. Ogółem, jak odnotowano, sieć polskich placówek duszpasterskich liczyła 67 parafii. Odrębny dział w schematyzmie poświęcono duszpasterstwu dojazdowemu, łączonemu dotąd z dekanatem paryskim. Prócz misjonarzy oblatów, lazarystów i pallottynów, wymieniono tu również pięciu kapłanów diecezjalnych. W tym miejscu warto jeszcze zauważyć zmianę sposobu przekazywania informacji o duszpasterzach. Dotychczas podawano nazwisko, adres i nazwy miejscowości obsługiwane przez danego kapłana. W schematyzmie z roku 1977 po raz pierwszy zastosowano system wykorzystywany w schematyzmach kościelnych w Polsce. Po nazwisku kapłana odnotowywano zatem rok urodzenia i rok święceń, informacje o diecezji, z której pochodził, oraz adres jego zamieszkania. Kolejną część prezentowanego katalogu tworzyły dane na temat polskich instytucji i zakładów kościelnych we Francji, a także męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych. Następnie wymienione zostały polskie czasopisma kościelne oraz drukarnie. Kolejno podane zostały nazwiska kapelanów polskich organizacji społecznych oraz informacje o Akcji Katolickiej i Polskim Zjednoczeniu Katolickim. Schematyzm zapoznawał również z danymi adresowymi domów polskich i ośrodków wakacyjnych. Tak jak w wypadku wcześniejszych wydawnictw, także i tu odnotowane zostały informacje o działającym we Francji duszpasterstwie dla cudzoziemców. Nowością był wykaz księży rezydujących we Francji, na który składało się dwanaście nazwisk. Odrębną część katalogu stanowił spis zmarłych kapłanów i kleryków związanych z Polską Misją Katolicką we Francji. Wymieniono tu rozstrzelanych w czasie wojny, zamordowanych w obozach koncentracyjnych w latach 1941-1945 (razem 14 nazwisk) i zmarłych w poszczególnych latach po zakończeniu II wojny światowej (90 nazwisk). Kolejną nowością tego katalogu był spis adresów kurii diecezjalnych w Polsce z podaniem nazwisk administratorów apostolskich, ordynariuszy i sufraganów. Następnie przedrukowane zostały wyjątki z instrukcji o opiece duszpasterskiej nad emigrantami i przepisy obowiązujące polskich księży we Francji przygotowane przez prymasa Polski i opublikowane w Rzymie w roku 1975. Kolejnym elementem prezentowanego katalogu był alfabetyczny spis księży

oraz braci zakonnych. Miał on jednak zupełnie inną formę – tabelaryczną. Podawał nazwisko, imię, numer nadany przez PMK oraz stronę, na której można było w katalogu odnaleźć więcej informacji o kapłanie. Spis obejmował 163 nazwiska, z czego 35 to nazwiska nowe w porównaniu z wcześniejszym spisem. Kolejna nowość to obszerny, alfabetyczny spis wszystkich miejscowości obsługiwanych przez Polską Misję Katolicką we Francji lub we współpracy z jej placówkami. Po tym wykazie zamieszczono tabelę prezentującą listę numeracji departamentów. Przed spisem treści zamykającym publikację widnieje jeszcze całostronicowa mapa Francji obrazująca sieć duszpasterską PMK²⁰.

Trzy kolejne wydania schematyizmu posiadały tytuły dwujęzyczne: „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise de France” w roku 1984 oraz „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise en France” w latach 1987 i 1989. Były one również mniejsze objętościowo. W roku 1984 schematyzm otwierała przedmowa Rektora PMK ks. prałata Zbigniewa Bernackiego. Zaznaczono w niej, że obecne wydanie ma charakter skrócony, co zostało podyktowane względami oszczędnościowymi oraz przewidywanymi zmianami w funkcjonowaniu francuskiej sieci telefonicznej. Treść schematyizmu została ubogacona kilkoma czarno-białymi rysunkami. Tradycyjnie na początku zaprezentowana została struktura hierarchiczna Kościoła w odniesieniu do emigrantów. Następne dane dotyczyły Rekturatu i Centrali Misji i działających przy nich komisji. Bezpośrednio po tych informacjach przedstawiona została obsada placówek duszpasterskich działających w dekanalnej sieci PMK. Pięć zmian odnotowano w dekanacie paryskim, pojawiła się też tam nowa placówka. W dekanacie północnym pojawiło się 21 zmian, przybyła też jedna placówka. Siedem nowości w obsadzie duszpasterskiej wprowadzono w dekanacie południowo-środkowym. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na brak dwóch istniejących dotychczas placówek. W dekanacie wschodnio-północnym ubywała jedna placówka, odnotowano też pięć zmian w obsadzie duszpasterskiej. Trzy zmiany personalne zostały wprowadzone w ostatnim z dekanatów – wschodnio-południowym. Jedna z parafii podzielona została na dwie osobne stacje duszpasterskie. Z duszpasterstwa dojazdowego ubyło dwóch dotychczas pracujących tam księży, odnotowane zostało jedno nowe nazwisko. Pozostałe części prezentowanego schematyizmu dotyczyły tradycyjnie polskich instytucji i zakładów kościelnych we Francji, polskich męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych, czasopism katolickich, kapelanów organizacji społecznych, kierownictwa Akcji Katolickiej i zarządu Polskiego Zjednoczenia Katolickiego we Francji. Wskazane zostały dane adresowe polskich ośrodków wakacyjnych

²⁰ APMKFr., G VII.1.2, „Katalog duszpasterstwa i duchowieństwa polskiego we Francji”, Paryż 1977, passim.

i domów polskich we Francji. Powtórzono informacje o duszpasterstwie dla cudzoziemców, księżach rezydujących we Francji, rozstrzelanych i zamordowanych w obozach koncentracyjnych w czasie wojny oraz zmarłych po jej zakończeniu do roku 1984. Zainteresowani odnaleźć mogli adresy misji katolickich sąsiednich krajów i dane dotyczące hierarchii Kościoła w Polsce. Dwie strony przeznaczone zostały na notatki. Alfabetyczny spis księży i braci zakonnych zawierał ich nazwiska i numery stron katalogu, na których się one pojawiły. W tym wydaniu nie przedrukowano przepisów kościelnych dotyczących pracy duszpasterskiej z emigrantami, nie pojawił się też spis miejscowości obsługiwanych przez PMK. To wydanie liczyło 80 stron²¹.

Nieco skromniejsze, bo 64-stronicowe było wydanie schematyzmu z roku 1987 prezentujące stan polskiego duszpasterstwa we Francji z marca tegoż roku. Otwierała je, podobnie jak poprzednie, przedmowa Rektora PMK ks. prałata Stanisława Jeża. Po niej umieszczono wykaz skrótów. Następnie zaprezentowana została hierarchia kościelna. Informacjom towarzyszyły graficznie przetworzone fotografie papieża Jana Pawła II, prymasa Józefa Glempa i delegata prymasowskiego do spraw emigracji – bpa Szczepana Wesołego. Tak jak w wypadku poprzednich schematyzmów, kolejne informacje dotyczyły Rektoratu, Centrali i Rady Duszpasterskiej PMK we Francji oraz działających przy nich komisji. Wspomniano też o stowarzyszeniu „Concorde” i domu PMK w Lourdes. Część następną to prezentacja obsady duszpasterskiej poszczególnych dekanatów. Informacje nie są zbyt obszerne. Wymieniono nazwiska kapłanów, informacje o latach ich urodzenia, święceń i niekiedy o diecezji macierzystej. Ten schematyzm nie podawał dokładnych adresów i telefonów polskich placówek duszpasterskich. W dekanacie paryskim jedyną zmianą było zwiększenie obsady duszpasterskiej w Paryżu o dwóch księży. Aż 15 zmian personalnych odnotowano w dekanacie północnym. W dekanacie południowo-środkowym było ich pięć, w dekanacie wschodnio-północnym dwie, zaś w dekanacie wschodnio-południowym jedna. Zmianom nie uległa obsada duszpasterstwa dojazdowego. Ze spisu polskich instytucji i zakładów kościelnych zniknęły dane na temat internatu dla dziewcząt u sióstr sercanek, nowicjatów księży chrystusowców, pallottynów i sióstr sercanek, pojawiło się natomiast Centre du Dialogue. Wykaz czasopism odnotowywał nową pozycję – „Znaki Czasu”. W omawianym schematyzmie nie wymieniono danych dotyczących Polskiego Zjednoczenia Katolickiego, pominięto również informacje o duszpasterstwie dla cudzoziemców we Francji. Nowością był wykaz księży na praktyce w parafiach francuskich. Kolejna część wydawnictwa dotyczyła kapłanów zmarłych w latach

²¹ APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise de France”, 1984, passim.

1984-1987 (do marca). Wymieniono w nim 16 nazwisk. Ponownie zmodyfikowany został alfabetyczny spis kapłanów. Prócz nazwisk podano w nim adresy kapłanów i strony, na których zostali wymienieni w schematyzmie. W wykazie liczącym 164 pozycje 27 nazwisk to nazwiska nienotowane w spisie poprzednim, nie pojawiło się tu natomiast 16 występujących wcześniej. Na stronach 62-63 wymieniono w porządku alfabetycznym placówki PMK we Francji²².

72 strony liczył schematyzm z roku 1989. Prezentował on stan PMK z lutego tegoż roku. Tak jak w wypadku dwóch wcześniejszych wydawnictw, otwierała go przedmowa Rektora Misji ks. prałata Stanisława Jeża. Sprawne posługiwanie się zebranymi danymi zapewniał między innymi wykaz skrótów zastosowanych w tekście. Część pierwsza prezentowała hierarchów Kościoła odpowiedzialnych za pracę duszpasterską wśród emigracji polskiej oraz Rektorat, Centralę, Radę Duszpasterską, poszczególne komisje i organizacje działające w strukturach Misji we Francji. Część druga odzwierciedlała zmiany personalne w poszczególnych dekanatach. W dekanacie paryskim doszło do dziesięciu zmian duszpasterzy, powstały dwie nowe placówki, podzielona została również placówka paryska. Największy terytorialnie dekanat północny doczekał się dziesięciu zmian. Jedną innowacją zaistniała w dekanacie wschodnio-północnym. W dekanacie wschodnio-południowym dwie placówki połączono w jedną, powołano też jedną nową parafię, przeprowadzono trzy zmiany personalne. W duszpasterstwie dojazdowym personalnie wymieniono jedynie jednego kapłana. Kolejne części schematyzmu odzwierciedlały funkcjonowanie polskich instytucji, zakładów kościelnych, zgromadzeń zakonnych. Wymienione też zostały tytuły czasopism polskich we Francji (ze spisu ubył jeden tytuł), obsada kapelanii przy polskich organizacjach społecznych, skład kierownictwa Akcji Katolickiej, dane adresowe domów polskich i polskich ośrodków wakacyjnych. Tak jak w poprzednim wydaniu, także i tu pojawił się wykaz księży rezydujących we Francji i emerytów (22 nazwiska) oraz kapłanów przebywających na stażu w parafiach francuskich. Wymienieni zostali księża zmarli w latach 1984-1988. Powielono spis adresów Polskich Misji Katolickich sąsiednich krajów i kurii biskupich w Polsce. W tym schematyzmie ponownie przedrukowane zostały przepisy prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego obowiązujące polskich księży we Francji. Alfabetyczny wykaz kapłanów zawierał 170 nazwisk. 17 z nich nie było dotychczas wymienianych w wykazach. Ostatnia, przed spisem treści, część schematyzmu to spis placówek Misji²³.

²² APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise en France”, 1987, *passim*.

²³ APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise en France”, 1989, *passim*.

Na tle omówionych wyżej wyjątkowo ubogo prezentuje się ostatni z analizowanych katalogów, zatytułowany „Spis Duchowieństwa Polskiego we Francji”. Jest to zaledwie 7-stronicowa broszurka datowana na dzień 8 października 1992 roku. Jej struktura i treść również są bardzo skromne. Na początku przedstawiono Polską Misję Katolicką we Francji. Kolejno ukazano księży pracujących w dekanatach: paryskim, północnym, południowo-środkowym, wschodnio-północnym i wschodnio-południowym. Pobieźnie wspomniano o domach polskich i Polskim Seminarium Duchownym. Nieco szerzej zaprezentowano polskie zgromadzenia zakonne męskie. Informator zamyka wykaz trzynastu kapłanów pracujących w parafiach francuskich oraz rezydentów. Ten katalog jest ostatnim w zbiorach archiwalnych PMK we Francji²⁴. Kolejne edycje coraz bardziej upodabniały się do schematów diecezjalnych, czego wymownym przykładem jest „Informator” Polskiej Misji Katolickiej wydany w Paryżu w roku 1995.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji [APMKFr.]

- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. (Stan z dnia I marca 1940)”
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Styczeń 1946”.
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. 1947”.
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 lipca 1949”.
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 kwietnia 1953 roku”.
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 15 maja 1955 roku”.
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 15 maja 1957 roku”.
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 stycznia 1959 roku”.
- APMKFr., G VII.1.1, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 Maja 1961 roku”.
- APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 Stycznia 1964 roku”.
- APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji. Stan z 1 Stycznia 1968 roku”, Paryż 1968.
- APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji”, Paryż 1971.
- APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji”, Paryż 1973.
- APMKFr., G VII.1.2, „Katalog duszpasterstwa i duchowieństwa polskiego we Francji”, Paryż 1977.
- APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise de France”, 1984.

²⁴ APMKFr., G VII.1.2, Spis duchowieństwa polskiego we Francji, 8.10.1992, passim.

APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise en France”, 1987.

APMKFr., G VII.1.2, „Duszpasterstwo Polskie we Francji – Mission Catholique Polonaise en France”, 1989.

APMKFr., G VII.1.2, Spis duchowieństwa polskiego we Francji, 8.10.1992.

Opracowania

BRUDZISZ M., Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji. Założenie Misji i przewodnik po zespołach, Kraków–Lublin: Homo Dei 2015.

KICINGER A., Polityka emigracyjna II Rzeczypospolitej, Warszawa: Środkowoeuropejskie Forum Badań Migracyjnych 2005.

KOŁODZIEJ B., Opieka duszpasterska na wychodźcami polskimi do roku 1939, Poznań: UAM 2003.

KROTOWSKI K., Emigracja polska do Francji w najnowszej dobie, „Przegląd Powszechny” 28(1911).

„DUSZPASTERSTWO POLSKIE WE FRANCJI” W ZBIORACH ARCHIWUM POLSKIEJ MISJI KATOLICKIEJ W PARYŻU

Streszczenie

Artykuł opisuje zespół publikacji, tzw. schematyzmów poświęconych polskiemu duszpasterstwu we Francji wydawanych jako „Duszpasterstwo Polskie we Francji” w latach 1939-1992 i przechowywanych we francuskim Archiwum Polskiej Misji Katolickiej. Ich celem było ukazanie ogólnego stanu życia religijnego Polonii we Francji: liczebności, danych i adresów polskich duchownych na terenie całego kraju, wraz z podziałem na dekanaty. Schematyzmy te zawierały ponadto opisy działalności organizacji polskich wchodzących w skład Polskiej Misji Katolickiej we Francji, jak również seminariów duchownych, zgromadzeń zakonnych oraz informacje o wydawanych przez Polonię katolickich czasopismach.

W artykule przedstawiono 19 schematyzmów ze zbiorów francuskiego APMK, ich charakterystykę, streszczenie zawartości, jak również najważniejsze informacje w nich zamieszczone. Publikacja ta w przekrojowy sposób ukazuje historię „Duszpasterstwa Polskiego we Francji”, a także zmiany, jakie zachodziły na przestrzeni dziesięcioleci wśród duszpasterstwa polskiego w tym kraju.

Słowa kluczowe: Polska Misja Katolicka we Francji; „Duszpasterstwo Polskie we Francji”; schematyzm; duszpasterstwo polonijne; Polonia francuska

“PASTORAL CARE FOR POLISH CITIZENS IN FRANCE”
IN THE COLLECTIONS OF THE ARCHIVE
OF POLISH CATHOLIC MISSION IN PARIS

S u m m a r y

The article describes a collection of writings, the so-called schemas devoted to the pastoral care for Polish citizens in France published as “Pastoral Care for Polish Citizens in France” in 1939-1992 and stored in the Archive of the Polish Catholic Mission in France.

Their aim was to show the general condition of religious life of the Polish community in France: the numbers, data and addresses of Polish clergy throughout the country, along with the division into deaneries. These schemas also contained descriptions of the activities of Polish organizations included in the Polish Catholic Mission in France, as well as seminaries, religious congregations and information about Catholic magazines published by the Polish diaspora.

The article presents 19 schemas from the collections of the French Archive of the Polish Catholic Mission, their characteristics, summary of content, and the most important information in them. This publication in a cross-sectional way shows the history of “Pastoral Care for Polish Citizens in France” and the changes that have taken place over the decades among Polish pastoral ministers in this country.

Key words: Polish Catholic Mission in France; “Pastoral Care for Polish Citizens in France”; schema; Polish pastoral ministry; Polish diaspora in France

Translated by Karolina Jurak